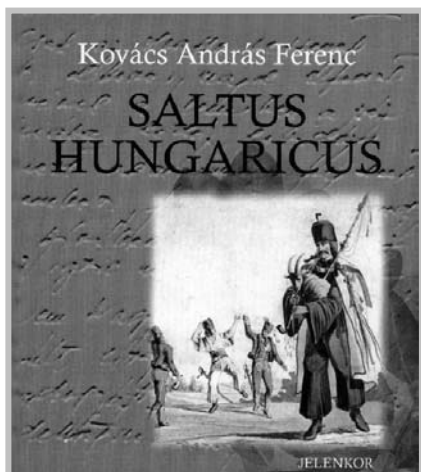

Keserűs

1999-ben jelent meg a marosvásárhelyi költő, Kovács András Ferenc *Saltus Hungaricus* című kötete [Összmagyar versek szórványban (1995–1998.)]. Az 1999-ben negyven éves költő ezzel egy újabb kerek évszámot ünnepelhet: tizenhat év alatt ez a tizedik verseskötete. A *Tengerész Henrik intelmei* című első kötet (1983.) után a *Költözködés* (1993.) valamint a *Lelkem kockán pörgetem* (1994.) negyedik-ötödik versgyűjtemény hozott változást költészetében, hogy egy izgalmas és számomra értékes kitérő [Üdvözlés a vesztesnek (1994.)] után a kilencvenes évek elején kialakult

jellegzetes „KAF”-féle lírai megszólalás a *Jack Cole daloskönyvével* (1996.) megteremthesse azt a kötetet, mellyel a marosvásárhelyi költő Weöres Sándor *Psychéjéhez* vagy Baka István *Sztyepan Pehotnij testamentumához* hasonlóan létrehívta azt a lehetséges alteregót, amelyet már évek és kötetek óta keresgélt költő-álarcai között. Az ezt követő *Adventi fagyban angyalok* (Jelenkor 1998.) és a legutóbbi, *Saltus Hungaricus* számomra az előzőeknél összetartozóbbaknak tűnnek, még akkor is, ha Kovács András Ferenc ezekben is a *Jack Cole daloskönyve* előtti köteteknek megfelelő formában szólal meg. Az 1990-es *Kótya-lapótya* gyermekvers-kötethez hasonlóan a legutóbbi két kötetben újra felbukkannak a gyerekversek, másrészt egy, a gyermekversek hangulatától elütő, rendkívül pesszimista hangnem kezd eluralkodni a költeményeken, s a szerzőtől a korábbiakban megszokott sokszínű téma- és formakezeléshez képest ez egyre sarkítottabbá, egyszólamúbbá teszi költészetét. A művészi továbblépésre talán az, a több olvasója által egyre türelmetlenebbül várt

Jelenkor Kiadó
Pécs 1999
126 oldal, 880,- Ft

kötet adhatna alkalmat, amely Lázár-René Sándor halhatatlan, mert sohasem létezett, életművét zárná magába. Jelen dolgozat azonban a legutóbbi Kovács András Ferenc kötetet hivatott szemügyre venni, melyben fönti zsörtölődő megjegyzéseim ellenére bőven van érdeklődésre méltán számot tartó alkotás.

A rendkívül termékeny költő negyvennégy verset szerkesztett kötetbe, s úgy tűnik, a legfőbb szervező erő ezúttal a XVII–XVIII. századi névtelen kuruc kori költészet, illetve annak szimulációja. A mottóul használt kuruc „táncszavak” feltehetőleg a marosvásárhelyi költő saját leleményei. A címadó vers szintén a kuruc kort imitálja, tartalmára azonban a keserű aktuálpolitikai kór- és korkép jellemző. A kötet tipográfusa a katonatorozó verbunkosnak egy történelemkönyvekből ismert, korabeli ábrázolását használta fel az igényes, tetszetős borító tervezésekor. Sajnos, a kötet illusztrációiról ugyanezt nem lehet elmondani. A „fotók”(?) kifejezetten vacakok, rossz minőségűek. Lehet, hogy szándékosan ilyen rosszak? Mintha még a látszatától is tartózkodni szeretnének annak, hogy bármilyen közülük is lenne a versekhez. Delacroix *A Szabadság a barikádra vezeti a népet* című képe montázszerű felhasználásának a kötetben található módját pedig ízléstelennek tartom.

A Szirventesz erdélyi költőkről című vers szomorú enumerációja a XX. századi erdélyi magyar költőnemzedékeknek. Virtuóz módon megkomponált mű, még akkor is, ha némely sorában a magyar ötvenes évek „névtelen költészetének” sírversei köszönnek vissza. A költemény befejezésében pedig azt a Villont idézi meg, akinek művészi hagyatéka már többször vált Kovács András Ferenc műveinek ihletőjévé, építőkövévé. A bús magyar sors lírai dokumentációi közül kiemelkedik a *Szabédi szimfónia* című hosszúvers. A Misztótfalusi Kis Miklósok, Zrínyi Miklósok, Széchenyi Istvánok, Latinovits

Zoltánok hosszú sorába helyezi Szabédi Lászlót, az ő sorsán keresztül komponálja meg a magyarság évszázados passióját:

*Nézd e szertetépett,
Megcsalt, sebzett népet,
Ki sírját maga ássa –
Doktrínerek, gügyék
Deklamálják ügyét,*

A Saltus Hungaricus verseinek ebből a csoportjából talán még *az André polgártárs strófaiból* alcímmel ellátott három vers emelendő ki, mint a kisebbségi magyar lét kilátástalanságát keserűen számonkérő hangon megéneklő költemények. Európa sorsára hagyta és elárulta saját végvidékét, a *Liberté, Egalité* és *Fraternité* „Hazug strici” szavait hagyva csupán örököül „mostohagyermekének”.

A versgyűjtemény további három darabja (*Könyvheti sláger, Dallamvázlat egy lírai istálló falára, Járom a járom*) Kovács András Ferenc költészetének újabb, játékos irányát mutatja; „Ad nótám” jelzettel van ellátva, s mindegyik, a hatvanas évek magyarországi táncdalai egyikének dallamára és ritmusára íródott. Felidézik a kor „nevetséges és félelmetes” voltát, egyúttal azt sejtetik, hogy a jelen kor sem jobb, sőt talán nem is más. A nevetséges slágerdallamok (*Pancsoló kislány, Pókbáló az ablakon, Járom az utam*) az olvasóban két, ellentétes érzést válthatnak ki: a közönségességét és a kollektív tudattalant illető közvetlen, szinte zsigeri impressziót. Ezzel párhuzamosan a néha csak ritmikájukban, utalásrendszerükben felidézett „vendégszövegek” (a *Székely himnusz*, Móricz Zsigmond *Erdély-trilógiája*, irredenta nóták, dalok) rendkívüli expresszivitásról tesznek tanúbizonyságot.

A határainkon túlra kényszerített magyarság szempontjából (is) fontos vers a Lászlóffy Aladárnak ajánlott *Cabaret Europayen: kuplé a schengeni zengerájbul*. A tulajdonképpeni szövegszinten nem jelenik meg a szerzői történeti-politikai „vé-

lemény”, a stílusbravúr azonban egyértelműen sugallja azt. Petőfi Sándor *Nemzeti dalára* történő utalás roncsolt, de felismerhető a második sorban, akárcsak a címben az *Európa* összejátszatása a *citoyennel*, mely szójáték talán Hegel történelemfelfogását idézi, valamint egészen nyilvánvaló a szeráj-zengeráj-kuplé-kupleráj szórejti sor. Szócs Géza rezervátum-indián verseit (*Csingacsuguk látogatása a világsi vilálamossági üzletben, Indián szavak a rádióban*) idézik a következő sorok:

*Bár öszmagyar nép megszeretgeti,
S rém hírnevét szét, elkerengeti:
Azonban Erdély nem Ngorongoro,
Rezervátum, székely Serengeti,
Nemzeti park – csak ledorongoló.*

A költemény szempontjából többletjelentéssel bír a keletkezés dátuma is, mely szintén fel van tüntetve: 1998. április 11. Költőnk természetesen nem hagyja ki az osztrák település nevében rejlő rímhelyzetet sem, a leghatásosabb helyen, csattanóként hangzik el:

*Hát hagyjatok már nyugton zengenem,
Mert sejtem én, hogy lyuk van Schengenen!*

*S ha tán nem érti szittya szlengemet,
Europe se mind temessen engemet –*

Csókolatom különben Schengemet!

Igazi stílusbravúr az Allen Ginsberg *Üvöltésének* modorában írott *Álmodik a gyomor*, s részleteiben tragikusan fenséges a *Postaréti Symphonia* című hosszúvers is, mely talán ha rövidebb lett volna, még kifejezőbb, értékelhetőbb. A strófák tömege könnyen csökkentheti a versek érdemeit, a néhol már kényszeresnek tűnő rímelés pedig mintha a verkli hangszínét lopná a drámai sorsábrázolásba. Az önálló versek mennyiségével kapcsolatban is felmerülhet ugyanez a probléma. Például nem tudom eldönteni, hogyan kapcsolódik a tény, miszerint 1616 áprilisában

(a Kovács András Ferenc által már többször megénekelte) Shakespeare és Cervantes egy napon hunytak el, ahhoz, a másik tényhez, hogy Marosvásárhely új-régi címet kapott, sőt az összefüggés magából a versből sem derült ki számomra. *A Háfiz sírhalma mellett* című költemény, mely erőteljesen indul, s a versválságot a világválsággal összekapcsoló, azzal együttlátó, a *Lelkem kockán pörgetem* kötet óta hagyományosan KAF-motívumnak tekinthető, számonkérő költői megszólalás jellemzi, már az első versszakban megbicsaklik a nép-, város- és országneveknek immár a Kovács András Ferenc-i és a Lázary-René Sándor-i lírában egyaránt unásig ismert rímeltetésében. Gyermekmondókák, gyerkortá obszcén szólásmondások vagy kiszólások, topizálódott, rögzült beszédfordulatok épülnek bele a versnyelvbe. A verset ezáltal nem lehet (de nem is kell) többé úgy olvasni, mint Vörösmarty *Előszavát*, József Attila *Ódáját*, de úgy sem, mint Kovács András Ferenc *Üdvözlét a vesztesnek* című kötetét. Lássuk példaként a Háfiz-vers néhány sorát:

*De mék tud énekelni,
Hogy kecskebéka tátog,
Mivel fűzfára mászott
Egy légiüres ligetben!*

A nyelvi pongyolaság és az ismert nóta megidézése groteszk környezetbe helyezi az arab háborúk véres valóságát, melyre az utolsó sor fantasztikumba hajló kegyetlenséggel tér vissza.

A gyermekversek itt is – mint az előző kötetben – a kötet utolsó részébe kerültek. Természetesen nem beszélhetünk a szó klasszikus értelmében vett gyermeklíráról. Ezek a versek feltehetőleg nem gyermekeknek valók:

*babár nem voltam link tabó
magamba bullok mint a hó
holnapra jég lesznek latyak
tavaszra sár tepedt agyag*

A költő Fanni lányának tulajdonított vers a rövidversek minden erényét magában hordozza, olyan vers, melyet ha gyermek írt is, mindenképpen halálosan komolyan gondolta. Együttal ez a *Simfonieta bambinesca* záródarabja. Kovács András Ferenc gyermekverseiben a babaházban is országos fontosságú dolgok zajlanak, a kozmosz és a lét visszavonódásának és a fogyasztói társadalom eluralkodásának pesszimista látletétvé válik Bandi bohóc és Barbie baba románca is. A weöresi formakultusz és zsenialitás mellől számomra hiányzik a weöresi derű. A kötet utolsó előtti verse, a *Sestina a költészet állapotáról* a magyar költészet történetében egyedül

álló formai bravúrral megírt költemény, melyben a forma sikeresen idomul a tartalomhoz. A vers hiábavalóságának, idejétmúltságának rezignált tudomásulvétele ez a mű, amely a maga módján továbbgondolja Kovács András Ferenc költészetének azt az alapvető gondolatát, mely a költői megszólalás válságban létét állította. A *Salvus Hungaricus* legfigyelemreméltóbb versei már nem tartják szükségyszerűen helyesnek ezt a válság- illetve vég-helyzetet, ezzel együtt azt sugallják, hogy immár a végén túljutottunk, és most *a semmi van*.

Kelemen Zoltán